

A jog rendszerszerűsége

Jog és állambölcselet II. Jogbölcselet

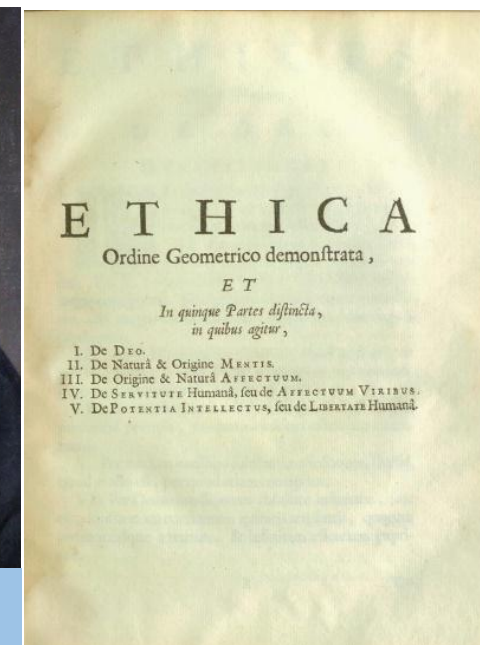
8. előadás

Rend – igazság – valószínűség

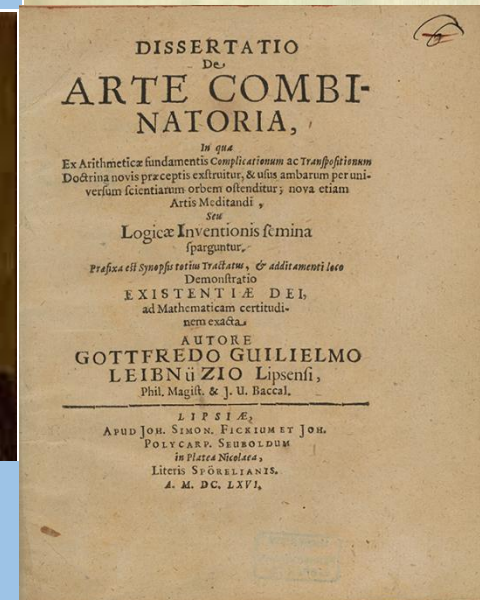
- A világban rend van
- A megértés = az „igazságok” megfogalmazása
- Legtisztábban: matematika + természettudomány
- Sikerük oka: az előrejelzés lehetősége = meg lehet velük jósolni a jövőt
- A társadalomtudományok (és a jogtudomány) megállapításai csak *valószínűségek* lehetnek, → az egyedi esetre nem lehet bizonyossággal következtetni – nem lehet velük „jósolni”
- A tudományokban a természettudományos tudományeszmény győzött a 19. században

Baruch Spinoza

Gottfried Wilhelm Leibniz

Rendszerelmélet

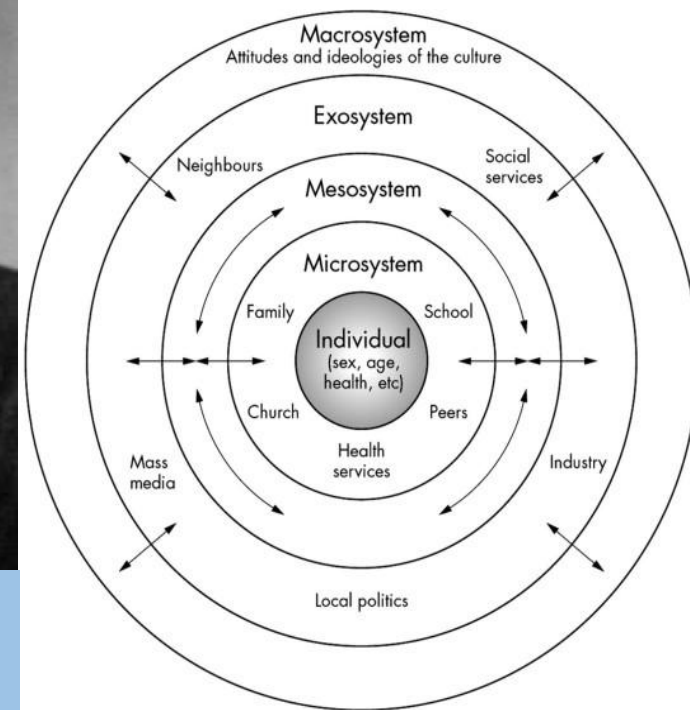
1. megnevezhető bizonyos **elemek** a **környezetüktől** elkülönülő, de egymással összetartozó készlete;
2. Ezek egy őket átfogó, magasabb szintű egész **részeit** képezik;
3. e magasabb szintű egész saját **rendszer törvényekkel** írható le

Rendszerelmélet =

„Kölcsönhatásban álló elemeknek olyan együttese, amelyekre bizonyos rendszertörvények alkalmazhatók.”

Ludwig von Bertalanffy

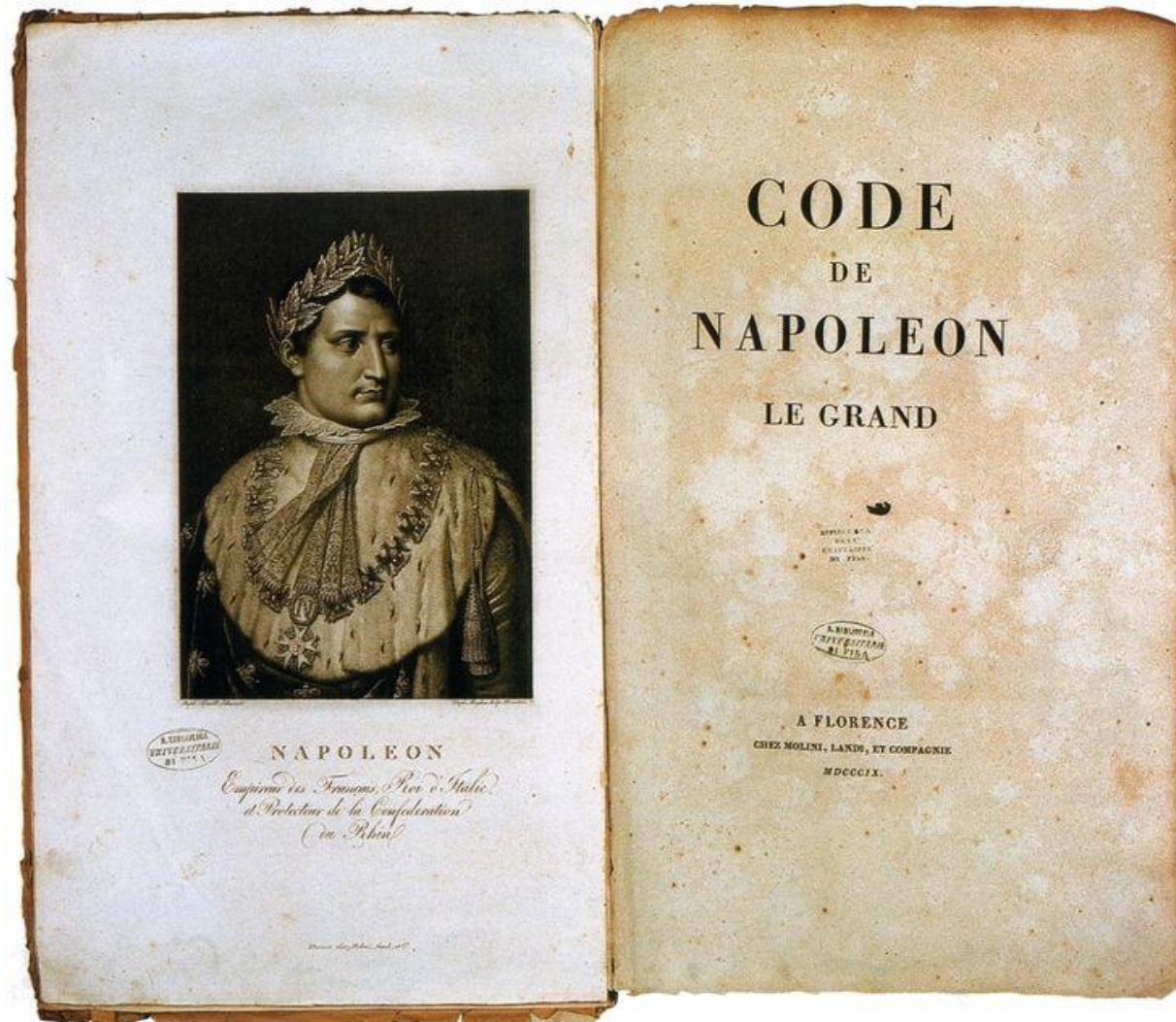

Rendszertípusok:

- Nyílt – zárt – adaptív
- Élettelen – élő – mesterséges
- Mteriális – szociális – szimbolikus

A jog rendszerszerűsége

- A jog szociális és/vagy szimbolikus + nyílt, adaptív, mesterséges rendszer
- A jog rendszerezésének programja:
- **Kodifikáció** → állomásai:
 - Institutiones Gai
 - Glossátorok – a jog „corpus”
 - Természetjogi/észjogi gondolkodók
 - 19. századi kodifikációk
 - a jogalkotást is könyv-szerűen
- A „nyílt” és „zárt” rendszerek :
 - a jog „nyitott szövedéke”
- **Axiomatikus vs. axiológiai** rendszer

A jog mint rendszer

- **Koherencia** – alkosson értelmi egységet + legyen következetes.
- **Konzisztencia** – legyen logikailag teljes és ellentmondásmentes = tudjon besorolni: **jogos/jogtalan** („bináris kód”)
- **Univerzalizálhatóság** – a normák nem egy esetre, hanem az esetek valamely halmazára (osztályára) vonatkoznak
 - az egyes esetekre a rendszerből származtatott megoldások legyenek *általánosíthatók* – vagyis a megoldást igazoló szabály általános elvé emelve legyen alkalmas a hasonló esetek hasonló megítélésére

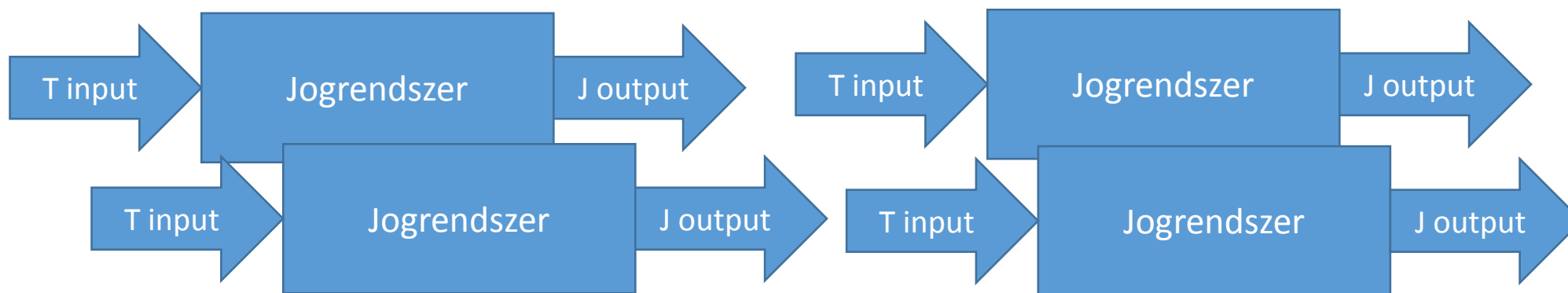

A jog rendszerszerűségének szintjei: mi tartja össze a jogot?

- Mint *érvényesség-összefüggés*
 - *Ugyanaz a szuverén alkotta*
 - *Ugyanabból az alapnormából származik*
 - *Ugyanabból az elismerési szabályból fakad*
- Mint *klasszifikációs séma*
 - *Fogalmak rendszere*
 - Nemcsak a jelenlegi, hanem a jövőbeni szabályokat és intézményeket is elhelyezhetjük a fogalmak, felosztások, kategóriák rendszerében
- Mint *gyakorlati elvek koherens készlete*
 - *Eszmények, célok, értékek vezérlik, rendezik a jog egy-egy területét*
- Mint *axiomatikus rendszer*
 - *az adott jogterület alapelve és szabályai úgy viszonyulnak egymáshoz, mint általános a különöshöz*
 - *a szabályokat levezethetjük az alapelvekből (more geometrico)*

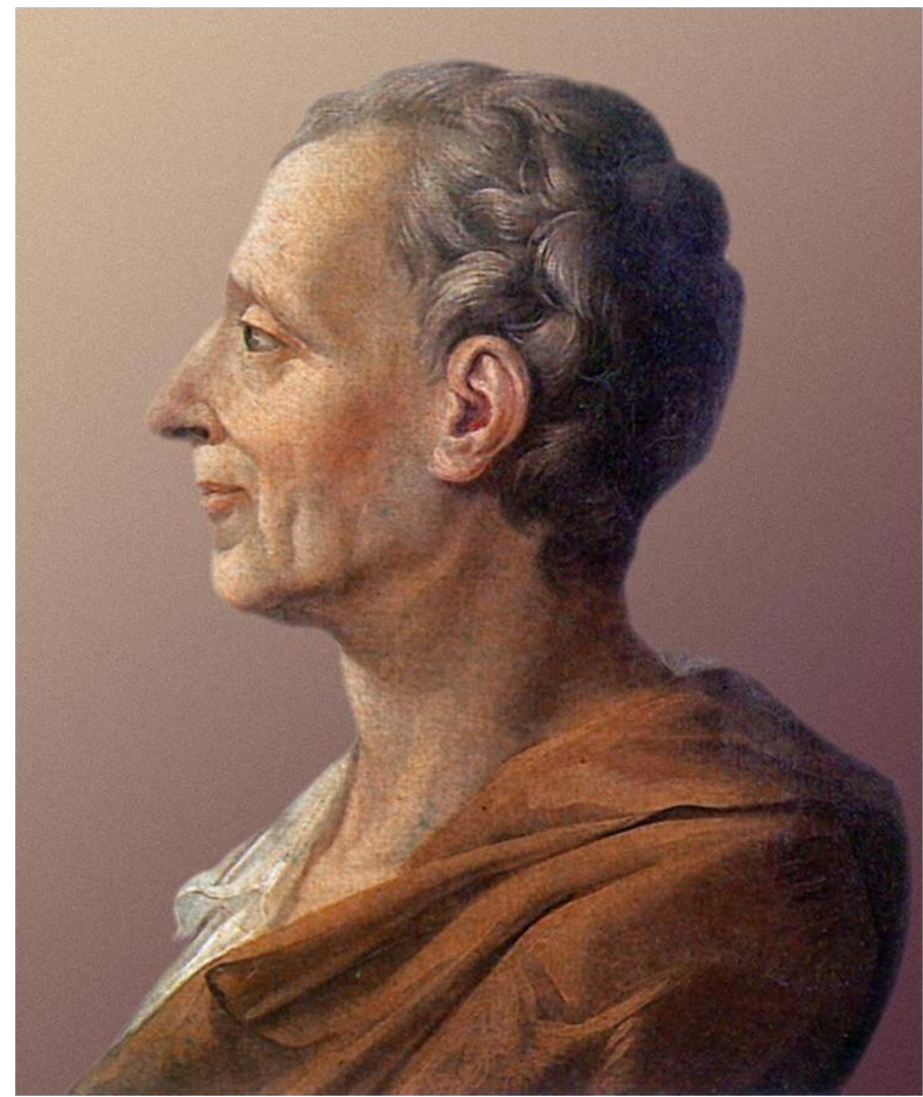
Miért fontos számunkra az, hogy a jogot rendszerként lássuk? 1.

- A **jogbiztonság** eszméje miatt
 - Ha a jog anyaga rendezett, rendszerezett, koherens és konzisztens, akkor könnyebb megtalálni, értelmezni és konzekvensen alkalmazni annak szabályait
 - Mindegyik jogalkalmazó ugyanahhoz a sémához jut el, tehát a jogalkalmazás is koherens, konzisztens és előre látható, *kalkulálható* lesz
 - A tények azonos inputjaihoz a jogkövetkezmények azonos outputjai tartoznak

Miért fontos számunkra az, hogy a jogot rendszerként lássuk? 2.

- A ***hatalommegosztás*** miatt
 - Jogalkotás stabilitása → a törvények uralma
 - Bíró függetlensége → csak a törvények uralma de nem a politikusoké
- A jog ***önképe*** miatt
 - Az emberek kormányzásánál jobb, ha a *törvények kormányoznak*
 - Objektivitás, pártatlanság, kalkulálhatóság

A rendszerűség korlátai – miért korlátos?

- **Jogviták** pedig vannak – a felek mindegyike képes ésszerű levezetést adni az álláspontja mellett. Ilyen egy matematikai rendszerben lehetetlen.
- A jog nem matematikai (axiomatikus) rendszer, hanem a **retorika** terepe – vélekedések mellett és ellen lehet érvelni.

A rendszerszerűség korlátai 1. értelmezhetőség

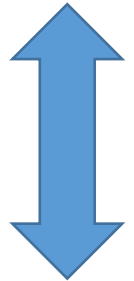
- A jog interpretív természetű
- Ennek oka: a fogalmak
 - *természetes fajták fogalmai (fizikai entitások – ritkán vetnek fel vitát)*
 - *kriteriális fogalmak (füzet vagy könyv – üres és teli pohár, kopasz ember, stb. bizonyos kritériumoktól függ a besorolásuk, de ha meghatározzák, akkor többé nem vitásak)*
 - *interpre(ta)tív fogalmak (igazságosság, alapos ok, stb.)*
- Dworkin: mögöttes jogelméletet – a jog mint integritás = azzal előfeltételezéssel állapítsák meg a jogokat és kötelezettségeket, mintha azokat egyazon közösség, mint egység alkotta volna, s azok e közösségnek az igazságosságról és korrektségről elfogadott elveit tükröznék
- V.ö. Alaptörvény: 28. cikk

„A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor **azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos** célt szolgálnak.”

A rendszerszerűség korlátai 2. vitathatóság

Paradoxon:

A jog legyen
kiszámítható,
a döntés
előrelátható

Ugyanakkor
legyen
eséllyel
vitatható =
**előre-
láthatatlan**

Elméletek a vitathatóságra

Retorikai elmélet (Alexy)

- a ténybeli és normatív állítások csak vélekedésként fogalmazhatók meg, s ezért nyilvános és racionális igazolásra szorulnak

Eljárási elméletek (Perelman)

- miként fogalmazhatók meg az objektivitás és a koherencia követelményeinek megfelelő állítások

Interpretív elméletek (Dworkin)

- a tényközlések és pozitív jog anyaga is csak „értelmezés előtti” nyersanyag, amit értelmezéssel kell a konkrét esetre alkalmazhatóvá szervezni

Robert Alexy

Chaim Perelman

A rendszerszerűség korlátai 3. tévedhetőség

- **Tévedés-e** az elbukott álláspont? Mint a rossz matematikai megoldás?
- **Tévedés**, ha különvélemények és párhuzamos vélemények vannak?
- **Tévedés**, a hatályon kívül helyezett ítélet?
- **Nem**, mert a jogban csak **igazolt vélekedések** vannak – nincs bizonyos igazság.

- Ezért is van fellebbezési rendszer
- „Res iudicata veritate accipitur”
 - Végül is mindhárom tényezőt (értelmezhetőség, vitathatóság, tévedhetőség) le kell zárni.

A jogbiztonság esendő biztonság

Az esendőség csak annyit jelent, hogy emberi, s ezért tökéletlen, nem pedig abszolút vagy feltétlen. Ha a jogot emberi alkotásnak tekintjük, a teremtménytől sem várhatunk nagyobb tökéletességet, mint az alkotójától.

Neil MacCormick